

ZASADA FAIR PLAY W OPINIACH UCZNIÓW, STUDENTÓW I TRENERÓW¹

„Coraz częściej mówi się o narastaniu brutalności we wszelkich zmaganiach sportowych – twierdzą jednak, że potęguje to bardziej publiczność niż zawodnicy. Mimo to fair play pozostaje fundamentalną regułą w sportowej rywalizacji. Bylibyśmy wszakże szczęśliwi, gdyby zasada czystej gry była naczelną również w innych dziedzinach życia”

Juan Antonio Samaranch, 1984

Pisząc dziś na temat fair play wydaje się, iż zbędne jest jakiegokolwiek wprowadzenie. O zasadzie tej tak wiele już napisano, tak dużo też zrobiono na rzecz jej upowszechniania, iż wydaje się, że więcej nie można. A jednak nie tylko można, ale nawet trzeba: po pierwsze dlatego, iż zmienił swe oblicze sport, po drugie, zasada fair play wykracza ze swoimi wartościami moralnymi znacznie poza granice sportu.

Zaistniały w XIX wieku sport nowożytny był początkowo traktowany wyłącznie amatorsko, jego istotą była spontaniczna aktywność ruchowa, doznawana przyjemność z jego uprawiania oraz satysfakcja ze współzawodnictwa, z rywalizacji z przeciwnikiem. Wówczas nie było wśród sportowców rozbudzonych ambicji do ustanawiania wyłącznie rekordów. Ideał współzawodnictwa rozwijał się wśród uprawiającej sport arystokracji. To w ramach owego współzawodnictwa zaczęła funkcjonować reguła fair play. Ideał tej reguły zakładał, iż zmagające się strony, indywidualni sportowcy lub drużyny, prezentują porównywalną siłę i umiejętności, a zatem będą w rywalizacji wygrywać przemiennie, raz jedna, innym razem druga strona. Tak było z amatorskim, choć ekskluzywnym sportem, uprawianym zwłaszcza przez brytyjskich dżentelmenów XIX wieku. Jednak w owych czasach zawody odbywały się rzadko i nieregularnie, tym samym sportowcy nie dążyli do profesjonalizmu i wąskiej specjalizacji. Brak było więc motywów do walki za wszelką cenę, wszak uczestnictwo w sporcie nie dawało istotnych korzyści materialnych, a nawet stosownego rozgłosu, sławy, np. o wymiarze światowym.

1. Pracę wykonano w ramach badań statutowych Ds.-67 finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji.

Współczesny sport, zwłaszcza na przełomie XX i XXI wieku diametralnie zmienił oblicze. Jest on dziś odzwierciedleniem rzeczywistości, w nim, jak w lustrze odbijają się problemy polityczne, społeczne, ekonomiczne, itd. Podlega on więc tym samym prawom co wszystkie inne dziedziny życia. Filozofia szybkiego, a zarazem dużego sukcesu dosięgła sport w szczególności. Ten bowiem jest zwykle wymierny, widowiskowy, posiada klarowne reguły gry. Tak więc współcześni sportowcy o najwyższym poziomie umiejętności, choć nie zawsze podają się za zawodowców, to jednak nimi są. Ewolucja sportu nowożytnego spowodowała, iż współcześni sportowcy nie uczestniczą już w sporcie okazjonalnie, ale trwają stale „na posterunku”, są zawsze gotowi do udziału w zawodach, te bowiem gwarantują im rozgłos i światową sławę, a także dobra materialne, finansowe, nierzadko ogromne sumy. Wszystko to prowadzi zdecydowanie do zacierania się granicy między sportem amatorskim a zawodowym. Tak więc zjawisko amatorstwa i zawodowstwa jest podstawową płaszczyzną, na obszarze której dokonują się przeobrażenia sportu, przede wszystkim olimpijskiego.

Opinie na temat amatorstwa i zawodowstwa w sporcie są ciągle podzielone. Profesjonalizacja sportu i sportowców jest procesem nieuchronnym dla działalności i kultury współczesnego społeczeństwa. Sport dzisiejszy nie da się już traktować bez ekonomicznych uwarunkowań, jest on jednoznacznie pojmowany, jako ogromne zyskowne przedsięwzięcie ekonomiczne. Sport przyjmuje dziś postać ogromnego i popularnego widowiska, które przyciąga uwagę ogromnych rzesz widzów, wyzwala środki finansowe, poddaje się wszechstronnej i agresywnej reklamie, dlatego zaczyna brakować w nim miejsca dla amatorów. Przeobrażenia sportu są szczególnie dostrzegalne we współzawodnictwie olimpijskim, tam sport zawodowy coraz wyraźniej i szerzej wtapia się w struktury zastrzeżone dotąd wyłącznie dla „amatorów”

W sporcie odbijają się również wszelkie niepokoje społeczne, polityczne i ekonomiczne. Dlatego sport współczesny będzie się przeobrażał, podobnie, jak przeobrażają się inne dziedziny życia. Niezależnie od tempa, tudzież kierunków przeobrażeń, jako społeczne i kulturowe zjawisko na pewno nie zginie, wiąże się bowiem z podstawowymi predyspozycjami człowieka, z jego sposobem życia i zapotrzebowaniem na aktywność sportową w rozwijającej się cywilizacji.

Niezbędnym warunkiem dla rozwoju sportu, zwłaszcza w myśl zasad olimpizmu, jest nienaganny, wysoki poziom moralny ludzi tworzących środowisko sportu. Właśnie na straży zachowania czystości sportu stoi zasada fair play. Dlatego należy o niej mówić i badać sprawność jej funkcjonowania. Po drugie, jest dzisiaj niemalże tak, jak życzył sobie J. A. Samaranch w 1984 roku, ówczesny prezydent MKOl, iż zasada czystej gry może stawać się naczelną również w innych dziedzinach życia. Przytoczone na wstępie niniejszej pracy motto Samarancha jest niewątpliwie inspiracją do badań naukowych oraz

upowszechniania zasady fair play w życiu społecznym. Szans owych można upatrywać w fakcie, iż sportowcy wysokiej klasy, olimpijczycy, zajmują w opinii społecznej wysoki status, niejednokrotnie stanowią autorytet i wzór wychowawczy, uznawany przez dzieci i młodzież oraz wychowawców.

Zasada fair play sukcesywnie staje się również osią edukacji w mikrosystemach dydaktyczno-wychowawczych. Bywa ona traktowana jako źródło wartości moralnych, atrakcyjnych i nośnych wychowawczo. W ten sposób może ona przyczyniać się do ochrony humanistycznych wartości sportu.

Wzorem praktyk w sporcie obejmujących konkursy na zachowania fair play, są w Polsce organizowane konkursy dla firm i przedsiębiorstw pod hasłem: *Firma Fair Play*. Fakt ów jest więc potwierdzeniem, iż zasada fair play wychodzi poza obszar sportu.

Zasygnalizowane wyżej zjawiska stanowią twarde argumenty dla podejmowania problematyki fair play i popularyzowania jej wartości we wszystkich dziedzinach życia.

Cel, zakres i organizacja badań

Celem badań było poznanie opinii uczniów, studentów i trenerów na temat wpływu podstawowych podmiotów środowiska sportowego na funkcjonowanie zasady fair play. W podmiotach środowiska sportowego uwzględniono: organizatorów, sędziów, zawodników, trenerów i widzów (kibiców). Wszyscy badani mieli do wykonania takie samo zadanie, wyrażone w kwestionariuszu pt. *Fair play w moich oczach*. Każdy badany definiował pojęcie fair play, a następnie określił rolę – jaką jego zdaniem – pełnią poszczególne podmioty w zakresie przebiegu imprezy sportowej w duchu fair play. Opinie wyrażane były w skali od 1 do 5 dla każdego podmiotu. Stosując metodę punktowego przeliczenia skali wyliczono także odsetki dla podmiotów, a następnie porównano wyniki między badanymi grupami. W badaniach zastosowano także kwestionariusz ankiety pt. *Fair play w sporcie i w moim życiu*. Zawiera on 16 pytań, badani wybierali odpowiedź najbliższą własnemu stanowisku.

W badaniach wzięły udział 252 osoby. Byli to uczniowie klas IV, V i VI Szkoły Podstawowej Nr 25 w Warszawie (100 osób), studenci II roku Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie kierunku wychowanie fizyczne (77 osób) oraz trenerzy i instruktorzy sportu pracujący z młodzieżą salezjańską (75 osób). W obrębie badanych grup płeć żeńska stanowiła: 49% uczennic, 39% studentek oraz 21% trenerek.

Badania przeprowadzono we wrześniu i październiku 2004 roku. Środowiska objęte badaniami mają wspólny mianownik w postaci działań polegających na wykorzystywaniu sportu jako środka w wychowaniu. Uczniowie uczęszczają do szkoły, która od roku szkolnego 2004/2005 uczestniczy w eksperymencie pedagogicznym zorganizowanym przez Zakład Pedagogiki AWF

w Warszawie w ramach projektu badawczego pt. *Wpływ edukacji zdrowotnej i edukacji olimpijskiej w programach szkolnej kultury fizycznej na poziom sprawności fizycznej i styl życia dzieci i młodzieży*. Szkoła realizuje treści programowe edukacji olimpijskiej, których oś edukacyjną stanowi zasada fair play.

Badania studentów przeprowadzono w AWF w trakcie zajęć dydaktycznych z pedagogiki. Trenerzy i instruktorzy badani byli w czasie sympozjum animatorów sportu salezjańskiego w Czaplinku.

Pojęcie fair play w świadomości badanych

Analizując wypowiedzi badanych na temat znaczenia słów fair play dostrzegamy w zdecydowanej większości ich żywe tłumaczenie z języka angielskiego, tj. uczciwa, sprawiedliwa, czysta, zgodna z przepisami gra. Takie właśnie określenie jest najczęściej używane w życiu społecznym. Badani potwierdzają więc to zjawisko. Od takiego określenia rozpoczynały się zwykle ich wypowiedzi, przy czym wśród uczniów było to 56%, wśród studentów 72%, wśród trenerów 59%. Choć pojęcie fair play kojarzą badani nierozdzielnie ze sportem, to jednak nie ograniczają go wyłącznie do tej formy działań ludzkich. Podkreślają więc w swoich wypowiedziach, iż fair play to swoisty regulator stosunków międzyludzkich, łączą je w ścisły związek z taktem i kulturą osobistą człowieka. W owych wypowiedziach dostrzega się odnośnienie fair play do całokształtu życia człowieka, badani czynią dobitnie fair play wartością moralną, która ma swe źródło w sporcie, ale promieniuje szeroko na inne dziedziny życia.

Szczególne zainteresowanie wzbudzają wypowiedzi studentów, którzy prawidłowo wskazują humanistyczny wymiar fair play oraz jego wartość edukacyjną. Oto studentka podpisana imieniem Marta napisała: „Fair play to czyste zasady gry, które każdy człowiek powinien znać. Fair play to walka w duchu zasad w imię najwyższych, szlachetnych celów. Ale nie może się ona odbywać za wszelką cenę” Inna studentka (Joanna) napisała, iż: „Fair play oznacza zachowanie się według jakichś określonych norm społecznych i moralnych, na takich zasadach, aby każdy czuł się sprawiedliwie” W podobnym duchu, podkreślając wyraźnie społeczny i obywatelski charakter, wypowiedziały się dwie kolejne studentki. Według jednej z nich: „Zasada fair play oznacza stosowanie się do ogólnie przyjętych zasad współzawodnictwa, stosowanie się do regulaminów i zasad przebiegu gry oraz postępowanie zgodne z normami moralnymi i własnym sumieniem – tzn. w sposób uczciwy” Druga zaś podaje, że: „Fair play jest to zachowanie się w sposób kulturalny w trakcie rozgrywania spotkań sportowych. W sporcie jest to takie postępowanie, które jest oparte na uczciwości, szlachetności i wyższych wartościach. Postawa fair play może mieć zastosowanie również w innych sferach życia”

Niektóre definicje skonstruowane przez studentów, choć miały jednoznaczne odniesienie fair play do sportu, to w konsekwencji wskazują również na inne dziedziny życia. „Fair play – napisał student Marcin – to postawa, jaką prezentują osoby uczestniczące w zawodach sportowych, jest to postawa, którą cechuje przestrzeganie zasad panujących w danej dyscyplinie sportowej, poszanowanie godności przeciwnika, zarówno jeżeli jest on zwycięzcą, jak również, gdy jest przegranym. Wyznacza się tu zachowanie: przed, w czasie i po zawodach (walce). Jest to zasada równych szans, są to niepisane reguły nie tylko sportowego zachowania na boisku, ale dotyczą też towarzyskiego, przyjacielskiego, czystego zachowania bez wrogości, zawiści i agresji na co dzień”

W sposób bardzo wymowny przedstawił istotę fair play student, który podpisał kwestionariusz imieniem Arek: „Fair play – rozumiem to w ten sposób, że jest to zasada, która występuje w sporcie, jak i w życiu codziennym. Każdy człowiek powinien zachować się w stosunku do drugiego odpowiednio. Traktuj innych tak, jakbyś chciał być traktowany”

Wypowiedzi trenerów udało się pogrupować w 3 obszary tematyczne. Pierwszy obszar obejmuje rozumienie fair play jako uczciwej czystej gry w sporcie. Te przeważające w grupie wypowiedzi poszerzone były stwierdzeniami, że jest to czysta rywalizacja, walka bez dopingu, tak oto zdaniem trenera: „Duch fair play obejmuje stawianie wyższych ideałów ponad czysto sportową rywalizację” Inny trener określił: „Fair play to uczciwość w każdym elemencie zawodów, to czystość i przejrzystość zasad”

Obszar drugi wytyczony wypowiedziami trenerów wyraża pod pojęciem fair play nie tylko grę prowadzoną według przepisów, ale także według zasad moralnych, z poszanowaniem godności. W tym obszarze dominują stwierdzenia typu: „...w walce trzeba widzieć nie tylko rywała, ale też człowieka”, „... należy postępować zgodnie z normami moralnymi oraz zgodnie z własnym sumieniem” Treść zasady fair play tego obszaru wyrażają poniższe wypowiedzi trenerów: „Fair play wyraża ducha sportu, jest to rywalizacja zgodna z zasadami danej gry. Zachowanie, które nie jest sprzeczne z zachowaniem szacunku dla drugiego człowieka. Nie chodzi tu, aby wygrać za wszelką cenę, lecz aby umieć współgrać z drugim człowiekiem” „Grać w przekonaniu, że chcę zachować przepisy, reguły gry. Walczyć ze swoją słabością i pokusą nieuczciwego zagrania. Za tym idzie wygrać bez pychy, przegrać bez urazy”

Trzeci obszar dotyczy sędziowania. Wszystkie badane grupy uwzględniają w zasadzie fair play sędziów, sposób prowadzenia zawodów, lecz w grupie trenerów było takich zdań najwięcej (43%). Ci trenerzy kojarzą fair play z obiektywnym sędziowaniem. Potwierdzają to wypowiedzi jak ta: „Fair play to szlachetny, prawy, zdrowy, pełen miłości i radości stosunek do partnera sportowego i sprawiedliwy osąd sędziego, to oni tworzą atmosferę”

W wyniku analizy wypowiedzi badanych rysuje się wyraźny obraz, na któ-

rym widnieje fair play jako czysta gra, polegająca na respektowaniu przepisów w sporcie oraz w innych przejawach życia społecznego. Obraz ów ujmuje nie tylko postępowanie zgodne z obowiązującym regulaminem dyscypliny sportowej, ale ukazuje na równi normy moralne kształtowane przez interakcje społeczne i sumienie ludzkie. Z dużą aprobatą należy odnieść się do takiego postrzegania zasady fair play. Próbując oceniać, choć jest to trudne, poszczególne grupy, najbardziej dojrzałe postawy wobec tej zasady posiadają studenci. U nich nie było odpowiedzi typu „nie wiem”, ani też zdawkowych ograniczonych do dwóch czterech słów. Jest to zapewne również efekt zajęć dydaktycznych w uczelni. Studenci są bowiem po egzaminie z historii kultury fizycznej i olimpizmu, uczestniczą w zajęciach z pedagogiki kultury fizycznej, w której treściach mieści się problematyka fair play.

Na tle grup studentów i trenerów optymistyczny obraz rysują uczniowie. W podstawowym obszarze rozumienia fair play, to jest uczciwa, czysta i sprawiedliwa gra, procent ich odpowiedzi był trochę niższy (59%), niż u studentów (72%), ale wyższy niż u trenerów (56%). W grupie uczniów 6% nie potrafiło w żaden sposób określić tego pojęcia, a 14% określało je zdawkowymi dwoma, trzema słowami, jak: „wszystko jest sprawiedliwe”, „trenerzy nie oszukują”, „być sprawiedliwym”, „nie przekupywać sędziów”, „gra bez planów na przeciwnika”, itp.

Korzystny obraz rozumienia przez uczniów fair play, to także efekt edukacyjny. Uczniowie ci uczęszczają do szkoły, która realizuje ścieżkę edukacji olimpijskiej, w której propagowana jest zasada fair play, a to przynosi już oczekiwane rezultaty. Wyniki badań tej grupy napawają szczególnym optymizmem, rodzą one nadzieję, że właśnie dzięki nim sport zachowa swój czysty charakter i uchroni się przed demoralizacją.

Tabela 1 zawiera odpowiedzi dotyczące stosunku uczniów i studentów do stwierdzeń na temat fair play przedstawionych w kwestionariuszu pt. *Fair play w sporcie i w życiu*. Badani wybierali odpowiedzi spośród dwóch: „zgadzam się”, „nie zgadzam się”. Przedstawione odpowiedzi uczniów i studentów rysują optymistyczny obraz rozumienia przez nich zasady. Przedstawione wyniki są swoistą weryfikacją przedstawionych wcześniej definicji. Zarówno uczniowie (91,3%) jak też studenci (97,4%) w pełni zgadzają się ze stwierdzeniem, że istnienie przepisów i norm ułatwia współzycie w zespole. Zgodnie również stwierdzają (81% uczniowie, 87% studenci), iż idea fair play niszczona jest w dużym stopniu przez komercjalizację i stosowanie niedozwolonych środków. Badani potwierdzili wcześniej wyrażone opinie, iż fair play to dewiza postępowania każdego człowieka bez względu na to, czy uprawia sport, czy nie (76% uczniowie, 74% studenci). Tym samym 66% uczniów i 71% studentów nie zgadza się ze stwierdzeniem określającym brak związku między fair play w sporcie i w życiu. Dlatego to zarówno uczniowie (92%) jak i studenci (94%) nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że fair play nie jest po-

trzebne, niczemu nie służy. Zgadza się zaś z tą tezą 8% uczniów i 6% studentów. Analizując wyniki w tabeli rodzi pewien niepokój, iż 50% uczniów i 30% studentów uznało, iż nie ma potrzeby przyznawania się do niezauważonego przez innych błędu. O tym, że należy zawsze przyznać się do popełnionego błędu przekonanych jest 70% studentów i 50% uczniów.

Tabela 1. Stosunek do stwierdzeń o fair play wyrażony w %

Lp.	Wyszczególnienie	Nie zgadzam się	
		Uczniowie	Studenci
1.	Fair play kojarzy mi się głównie ze sportem	38	29
2.	Uczestnictwo w sporcie uczy szacunku dla przeciwnika	28	24
3.	Fair play to dewiza postępowania każdego człowieka bez względu na to czy uprawia sport czy nie	24	26
4.	Fair play nie jest potrzebne, nie służy niczemu	92	94
5.	Sport uczy jak omijać przepisy	85	81
6.	Zwycięstwo za wszelką cenę – to jedna z głównych dewiz współczesnego sportu	41	39
7.	Idea fair play przyczynia się do uszlachetnienia sportu	14	6
8.	Idea fair play niszczona jest w dużym stopniu przez komercjalizację i stosowanie niedozwolonych środków	19	13
9.	Stosowanie w życiu zasady „ważniejszy udział niż wygrana”	37	52
10.	Brak związku między fair play w sporcie i w życiu	66	71
11.	Dbanie o zdrowie – to sprawa ludzi starszych	77	84
12.	Obchodzenie przepisów jest dzisiaj bardzo potrzebne i pożyteczne	53	41
13.	W życiu należy zawsze rywalizować z tymi, którzy mają równe szanse	33	57
14.	Pomoc słabszym wydaje się być zachowaniem naturalnym	24	32
15.	Nie ma potrzeby przyznawania się do niezauważonego przez nikogo błędu	50	70
16.	Należy zawsze przyznać się do popełnionego błędu	50	30
17.	Sport stwarza okazję do zachowań niezgodnych z obowiązującymi normami	75	70
18.	Są takie rodzaje współzawodnictwa, w których idea fair play jest nieistotna, nieważna	63	70

19.	Istnienie przepisów i norm ułatwia współzycie w zespole	9	3
20.	Picie alkoholu i palenie nie ma istotnego znaczenia dla normalnego funkcjonowania w życiu i w sporcie	84	88
21.	Ruch i racjonalne odżywianie – to sposób na zdrowy styl życia	11	6

Za korzystne uznać należy przekonanie uczniów (89%) i studentów (94%), iż ruch i racjonalne odżywianie to sposób na zdrowy styl życia. Równie wysoka jest świadomość badanych negatywnego wpływu alkoholu i palenia tytoniu dla normalnego funkcjonowania w życiu i w sporcie (84% uczniów, 88% studentów). Zachowaniem normalnym jest dla badanych (76% uczniów, 68% studentów) pomoc słabszym.

Prezentowane w tabeli stanowiska badanych wobec fair play są w większości prawidłowe i zgodne z humanistycznym poziomem rozumienia tej zasady. Niepokoić mogą jednak niektóre opinie, jak np. ta, iż obchodzenie przepisów jest dzisiaj bardzo potrzebne i pożyteczne, uznaje tak 47% uczniów i 59% studentów. Przeprowadzona analiza skłania do refleksji, iż uczniowie i studenci znają zasadę, wierzą w nią, ale dostrzegają, iż należy stać na straży jej przestrzegania. Nie jest bowiem tak, że w sposób naturalny wpisuje się ona w styl życia człowieka, choćby nawet sportowca. Badani mają przekonanie (59% uczniów, 61% studentów), że zwycięstwo za wszelką cenę, to jedna z głównych dewiz współczesnego sportu. Tak oceniają oni rzeczywistość, choć nie oznacza to, że tę dewizę podzielają.

Zasada fair play a podmioty widowiska sportowego

Sport z zasadą fair play jest współcześnie najobfitszym źródłem wartości i norm moralnych. Może ona regulować stosunek człowieka do drugiego człowieka oraz do zbiorowości społecznej. Dzieje się tak zwłaszcza wtedy, gdy zaczyna się sprawdzian: we współzawodnictwie, w konkurencji i w walce. Dziś świadectwo istnienia fair play wystawiają przede wszystkim sportowcy – zawodnicy. To od nich w pierwszej kolejności społeczeństwo wymaga przestrzegania reguł, zarówno tych pisanych, jak też wynikających z istoty uprawiania sportu, z jego ducha. Jednak o funkcjonowaniu zasady fair play w widowisku sportowym nie decydują wyłącznie sportowcy. Ich zachowania warunkują postawy innych osób biorących udział w sporcie, choć w różnym wymiarze i różnej formie. O powodzeniu bądź niepowodzeniu imprezy sportowej decyduje liczne grono osób. Największe udziały zwykle się przypisywać: organizatorom, zawodnikom, sędziom, trenerom i publiczności. Te właśnie podmioty zostały przedstawione badanym pod ocenę w kontekście ich roli na rzecz przebiegu imprezy sportowej w atmosferze fair play. Ocenę tę przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Udział podmiotów w zakresie przebiegu widowiska sportowego w duchu fair play w %

Lp.	Podmiot	Uczniowie	Studenci	Trenerzy
1.	Zawodnicy	26,5	29,3	33,2
2.	Sędziowie	24,5	18,4	30,8
3.	Trenerzy	20,0	26,8	14,4
4.	Organizatorzy	18,5	12,8	11,0
5.	Publiczność	10,5	12,7	10,6

Generalnie wszyscy badani mają bardzo zbieżne oceny wpływu ocenianych podmiotów na przestrzeganie zasady fair play. Uczniowie i trenerzy wymienili w tej samej kolejności: zawodników, sędziów, trenerów, organizatorów i publiczność. Studenci różnią się tylko tym, iż trenerom przyznali drugie miejsce, a sędziom trzecie.

Badani są w pełni zgodni, iż o przebiegu zawodów sportowych w atmosferze fair play w stopniu najwyższym decydują zawodnicy. Najwyżej przekonani o tym są trenerzy (33,2%), najmniej uczniowie (26,5%). Dane w tabeli potwierdzają funkcjonujące powszechnie opinie, iż o fair play w sporcie decydują sportowcy, dlatego to od nich przede wszystkim oczekuje społeczeństwo zachowań w „duchu sportu” Dobrze świadczy o uczniach i studentach fakt, iż w ich przekonaniach najważniejszą rolę w krzewieniu zasady fair play podczas imprez sportowych odgrywają sportowcy. Można z tego wnioskować, że mają oni świadomość, że uczestnicząc w zawodach, np. szkolnych, studenckich i innych wpływają na atmosferę sportową i przestrzeganie zasady fair play.

W drugiej kolejności wpływ na zachowanie fair play w widowisku sportowym – zdaniem badanych trenerów (30,8%) i uczniów (24,5%) – mają sędziowie. Dla 18,4% studentów sędziowie mają wpływ w trzeciej kolejności, po zawodnikach i trenerach.

Udział trenerów sklasyfikowali badani uczniowie (20,0%) i trenerzy (14,4%) na 3. miejscu, natomiast studenci na 3. miejscu wpisali sędziów (18,4%). Fakt ten może zaskakiwać, zwłaszcza, iż właśnie trenerzy widzą najmniejszy swój udział (14,4%) w zakresie przebiegu widowiska sportowego w duchu fair play. Może fakt ów wskazywać także na niewystarczające ich zainteresowanie upowszechnianiem zasady fair play wśród sportowców. Na tle trenerów korzystnie przedstawiają się studenci, 26,8% z nich uznaje decydującą rolę trenerów w zakresie przebiegu widowiska sportowego w atmosferze fair play. 20,0% uczniów uznających podobnie jak studenci, dowodzi właściwego rozumienia wychowawczej roli trenera w działalności sportowej.

Mogą nieco dziwić opinie badanych o niewielkim znaczeniu, na tle in-

nych podmiotów, roli organizatorów imprez sportowych i publiczności – widzów w sprawie ich wpływu na atmosferę fair play widowiska sportowego. Najwyżej doceniają organizatorów uczniowie (18,5%), a najmniej trenerzy (11%). Znaczenie publiczności wszystkie badane grupy określiły jako najniższe wśród pięciu rozpatrywanych podmiotów. Uznało tak 12,7% studentów, 10,6% trenerów, 10,5% uczniów.

W opiniach uczniów, studentów i trenerów zasada fair play może być regulatorem stosunków międzyludzkich, o ile ludzie zechcą nie tylko ją zrozumieć, ale także stosować. Z powyższego wynika, iż zasadę fair play można wykorzystać jako sposób na życie, zwłaszcza dla ludzi młodych.

Konstatacje

Upowszechnianie w sporcie zasady fair play – obejmującej wartości zdrowia, odpowiedzialności, przestrzegania przepisów, równości szans – nadaje sportowi wysoką rangę w środowisku społecznym. Przede wszystkim dotyczy to szkół i uczelni wyższych, to w nich winna być wykorzystana ta zasada na rzecz przygotowania uczniów i studentów do sukcesu w drodze właściwie pojętego współzawodnictwa, to jest w duchu przyjaźni, współpracy i tolerancji, a nie wrogości wobec partnera.

Uzyskane wyniki badań umacniają w przekonaniu o słuszności traktowania zasady fair play jako źródła wartości ważnych nie tylko dla sportu, ale także dla potrzeb edukacji dzieci i młodzieży.

Opinie uczniów i studentów na temat fair play napawają pedagogicznym optymizmem. Choć zasadę tę kojarzą oni głównie ze sportem, to jednak nadają jej znaczenie znacznie szersze, postrzegają dla fair play szanse regulatora stosunków między ludźmi w różnych środowiskach społecznych i różnych dziedzinach życia. Opinie te potwierdzają zarówno słuszność jak i skuteczność upowszechniania zasady fair play w mikrosystemach edukacyjnych szkół i uczelni.

Zasadnym wydaje się podjęcie działań wobec organizatorów, działaczy i trenerów na rzecz upowszechniania fair play w ich kontaktach ze sportowcami.